

Nr 601.

Av herr **Sandström m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 232, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 angående tillverkning och beskattning av brännvin, m. m.

I proposition nr 232 den 2 mars har Kungl. Maj:t framlagt förslag till vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 angående tillverkning och beskattning av brännvin m. m. Detta förslag innebär en fullständig statsreglering ej blott av tillverkningen av sprit av alla olika slag utan jämväl av partihandeln med denna vara, vilken hittills beträffande den skattefria spriten varit i vissa hänseenden fri. Sålunda innehåller förslaget, att tillverkningen av sprit i landet maximeras vid vissa tillåtna högsta kvantiteter, att all fri prisbildning praktiskt taget upphör, i det att prissättningen av alla slag av sprit vid partihandeln skall, därest frivilligt avtal ej kan träffas, verkställas av en statlig nämnd, att all partihandel med sprit, även teknisk sådan och motorsprit, monopoliseras hos statsorganet Vin- och Spritcentralen samt slutligen att konsumtionsspriten i huvudsak monopoliseras för potatisbränneriernas räkning. Skulle ett sådant förslag genomföras, bleve handeln med sprit av alla slag statsreglerad beträffande såväl kvantiteter och priser som de organ, vilka äga tillverka och idka partihandel med sprit.

Vi kunna för vår del icke finna en sådan anordning önskvärd och ändamålsenlig med hänsyn till näringslivets utveckling på detta område. Hittills har i betydelsefulla hänseenden tillverkningen av och handeln med sprit varit fri samt underkastad statskontroll blott i syfte att förhindra missbruk i förtäringssyfte. Sålunda har hos de betydelsefullaste producenterna, nämligen sulfitspritfabrikerna, tillverkningen varit fri och kunnat av tillverkarna utökas i den mån marknaden medgivit. Även beträffande avsättningen har ett betydande mått av handelsfrihet varit rådande. Även om potatis-, jäst- och melassspriten sökt sin avsättning huvudsakligen som förtäringssprit, enär därvid det bästa priset kunnat utvinnas, så har dock icke förefunnits något författningenligt hinder även för dessa spritsorter att efter Kungl. Maj:ts medgivande vinna avsättning på alla konsumtionsområden. På enahanda sätt har sulfitspriten haft frihet att förvärva marknad såväl som förtäringssprit som såsom teknisk sprit och motorsprit. Slutligen har jämväl partihandeln med den skattefria spriten varit överlämnad till ett företag, där enskild företagsamhet och affärsomtanke haft tillfälle att göra sig gällande.

Denna produktions- och handelsfrihet har enligt vårt förmenande varit till allmänt gagn. Tillverkningen av skattefri sprit har kunnat kontinuerligt utvecklas och förbilligas, och på grundval härav har det varit möjligt för parti-

handlaren med sådan sprit att oavslåligt upparbeta nya marknadsområden. Teknisk sprit har fått stor användning ej blott i den industriella produktionen i landet; den har jämväl på grund av sin prisbillighet blivit en nödvändighetsvara i folkets dagliga hushållning, vilket förvisso är av stor betydelse ur hygienisk och sanitär synpunkt.

Det kan förväntas, att denna lyckliga utveckling skulle avbrytas, om propositionens förslag bifölles oförändrat. Redan den omständigheten, att enligt förslaget den totala produktionen av all slags sprit är maximerad vid en av staten fastställd högsta kvantitet, samt att ökad konsumtion av någon kvalitet automatiskt och tvångsvis skall åtföljas av minskad försäljning av en annan kvalitet, nämligen motorspriten, vilken sålunda ytterst skall tjänstgöra som en slags regulator på hela konsumtionen, är ägnad att bryta udden av alla utvecklingsmöjligheter. Att utfinna och upparbeta nya konsumtionsområden för teknisk sprit ligger förvisso inom det möjligas område. Man kan icke förutse, att vare sig tillverkare eller partihandlare skola hava det minsta intresse härför, då en dylik vidgad avsättning på ett marknadsområde icke skänker några som helst möjligheter för ökad tillverkning eller omsättning. Det av Kungl. Maj:t föreslagna systemet låser fast hela utvecklingen vid det bestående och resulterar i stillestånd eller tillbakagång. Om man någonsin skall kunna tala om statens döda hand över näringslivet, så är det befogat i detta sammanhang.

Vi anse för vår del, att å ett område inom näringslivet, där det förvisso går att till allmänt gagn skapa nya konsumtionsområden, bör den enskilda företagsamheten givas visst spelrum, ty till sist är det endast den, som kan driva utvecklingen framåt. Enligt denna vår uppfattning tro vi, att det icke är till gagn att på sätt, i propositionen föreslås, snöra in sprittillverkningen i landet i allt för hårt statsreglerade former. Vi anse, att det vore lyckligare, att sagda industri finge även i fortsättningen arbeta under så fria former som möjligt. Vi få för genomförande av detta syfte påyrka vissa ändringar i propositionen.

Vi vilja då först beröra dennas förslag rörande den kvantitet sulfitsprit, som skulle ingå i det statliga regleringssystemet. 1933 års sakkunnige hade beräknat sulfitspritindustriens kapacitet till omkring 40 milj. normalliter, och i anslutning därtill har i propositionen den kvantitet, för vilken genom statsregleringen skulle beredas tryggad avsättning, maximerats till sagda belopp, 40 milj. liter. Vi få framhålla, att denna kvantitet visserligen nära överensstämmer med tillverkningsmängden 1933 men däremot icke utgör något korrekt uttryck för de nu utbyggda fabrikenas verkliga kapacitet, vilken är avsevärt högre. Anledningarna härtill äro flera. Sulfitfabrikerna hava ej utnyttjats till full kapacitet, varigenom kvantiteten för spritframställning avsedd lut ej nått upp till högsta belopp. Vidare har vid själva spritfabrikerna en förbättring av metoderna genomförts, vilken medfört ökad utvinning av sprit per ton lut. Det kan förutses, att om sulfitfabrikerna i en framtid kunna drivas med full kapacitet samt metoderna för spritutvinningen dessutom kontinuerligt förbättras,

så kommer den totala kapaciteten vid de nuvarande sulfitspritfabrikerna i landet att ligga avsevärt över i propositionen angivna 40 milj. normalliter.

Vid sådant förhållande torde bärande skäl icke förefinnas att begränsa avsättningen av sulfitsprit till 40 milj. liter. Om så sker, kommer nämligen i fortsättningen spritfabrikernas fulla kapacitet aldrig att kunna utnyttjas under perioder, då sulfitindustrien drives för fullt och knappast ens då sistnämnda industri går med något inskränkt drift. Ett dylikt av lagstiftningen föranlett tvång till inskränkt drift inom sulfitspritindustrien kommer att för denna medföra höjda produktionskostnader, vilka rubba hittills verkställda kalkyler om dessa kostnader, samt lärer jämväl förhindra en ytterligare rationalisering av driften, vilken eljest skulle ligga inom räckhåll. Ur nationalekonomisk synpunkt samt med hänsyn till önskvärdheten av produktens fortsatta förbilligande kan detta näppeligen anses önskvärt.

Vi få därför föreslå, att riksdagen ville vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att den garanterade avsättningen av sulfitsprit ej maximeras till 40 milj. normalliter utan till den högre kvantitet, som utgör nuvarande sulfitspritfabrikers verkliga kapacitet vid full drift. Beträffande storleken av denna få vi upplysningsvis meddela, att enligt av oss inhämtade uppgifter under de 9 första veckorna av detta år tillverkats en kvantitet av 7.95 milj. normalliter, vilket efter en beräknad arbetstid av 51 effektiva arbetsveckor per år ger en årsproduktion av 45 milj. normalliter. Härtill kommer ytterligare produktionen vid tre fabriker, som nu ej äro i gång. Dessas kapacitet utgör c:a 5 milj. normalliter.

Vi få härefter övergå till frågan om det lämpliga organiserandet av parti-handeln med skattefri sprit. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att denna skall överlämnas till Vin- och Spritcentralen, vilken sålunda i fortsättningen skulle handhava ej blott partihandeln med teknisk sprit, vilken nu bedrivs av Aktiebolaget Skattefri Sprit, utan jämväl handeln med motoralkohol, vilken ombe-sörjes av sulfitspritfabrikernas eget företag, Aktiebolaget Svensk Sprit. Såsom motiv för denna centralisering av partihandeln med skattefri sprit har i propo-sitionen bl. a. anförts, att då skilda spritsorter enligt förslaget kunde tänkas erhålla avsättning både som teknisk sprit och motorsprit, vore det uteslutet, att partihandeln därmed överlättes åt det nuvarande oktroybolaget, som repre-senterade endast sulfitspritintressena. Då staten enligt Kungl. Maj:ts mening under alla förhållanden måste äga huvudinflytandet i partihandelsbolaget, vore det ändamålsenligast att helt överlåta denna verksamhet åt Spritcentralen, som finge upprätta en särskild avdelning för ändamålet. Härigenom skulle då även vinnas dels en enhetligare prissättning och dels att konsumtionen kunde ordnas rationellt, i det att olika spritsorter kunde allt efter deras lämplighet anvisas till skilda konsumtionsområden helt oberoende av privata tillverkare-intressen. Framförda erinringar om att partihandelns överlämnande till ett

statsorgan skulle motverka intresset för upparbetandet av nya marknadsområden för teknisk sprit har Kungl. Maj:t ansett sig kunna bemöta med ett uttalande om att Spritcentralen borde övertaga behöflig del av den personal, som är anställd hos aktiebolagen Svensk Sprit och Skattefri Sprit. Nödig sakkunskap och initiativkraft skulle därigenom enligt Kungl. Maj:ts mening kunna förvärfvas för Spritcentralens avdelning för skattefri sprit.

Vi kunna icke finna Kungl. Maj:ts förslag i denna del tillfredsställande. För oss framstår det som ett önskemål av största betydelse, att konsumtionen av skattefri sprit och då främst den tekniska spriten må kunna oavblåtligt ökas. Vi hava redan tidigare framhållit, att det av Kungl. Maj:t föreslagna »jämvikts-systemet» mellan olika konsumtionsområden för skattefri sprit är ägnat att minska partihandlaren intresse för att driva upp konsumtionen av viss vara. Skulle partihandlaren kunna få till stånd ökad avsättning av teknisk sprit, så har detta enligt Kungl. Maj:ts förslag ingen annan följd, än att förbrukningen av motorsprit kommer att i motsvarande grad nedgå.

Vi finna det under dylika förhållanden vara särskilt olämpligt att avkoppla alla privata intressen från partihandeln med skattefri sprit samt överlåta denna åt ett statsorgan, som enligt förslaget ej ens skulle få räkna vanlig handelsvinst i rörelsen. För detta statsorgan måste saken i längden te sig så, att det endast gäller att på lämpligt sätt distribuera de spritkvantiteter, vars avsättning staten garanterat. Motorspriten är den regulator, man alltid till sist har att falla tillbaka på. Partihandlaren har rätt att vägra att från tillverkarna taga emot mer än garanterade 40 milj. normalliter. Skulle avsättningen av teknisk sprit stagnera eller minska, får motortrafiken inom den garanterade ramen ta emot överskottet.

Man kan icke rimligen begära eller förvänta, att ett statsorgan, avkopplat från varje privat intresse, under dylika förhållanden skall kunna ägna tid och krafter åt till synes så onödiga uppgifter som att exempelvis popularisera användningen av lättbentyl eller att med hjälp av vetenskaplig expertis utfinna helt nya avsättningsområden för teknisk sprit.

För ett partihandelsföretag, som, även om staten däri har ett betydande inflytande, i avsevärd mån är beroende av enskilda affärsintressen, ställer sig saken väsentligt annorlunda. Bakom ett sådant företag stå de olika tillverkarna av skattefri sprit. Dessas bestående intresse är att kunna få vidga sin produktion. Detta läter kunna vara möjligt genom att dels konsumtionen av motorsprit genom en klok och brett lagd propaganda populariseras och dels användningen av teknisk sprit vidgas till nya områden. Motorspriten är visserligen med nuvarande prisläge å bensin ej direkt konkurrenskraftig, men erfarenheten har dock visat, att lättbentyl, därest arbetet för dess populariserande ledes klokt och målmedvetet, kan vinna ökad avsättning på grund av sina värdefulla egenskaper som motorbränsle. Vad vidare den tekniska spriten beträffar, så har A.-B. Skattefri Sprits hittillsvarande verksamhet klart ådaga-

lagt, att marknaden genom en klok propaganda i förening med vetenskapliga undersökningar kan kontinuerligt vidgas.

Det lärer sålunda icke vara uteslutet, att en partihandlare, hos vilken det privata ekonomiska intresset ej helt avkopplats, skall kunna på den frivilliga marknads väg småningom driva fram en sådan ökning av konsumtionen av skattefri sprit, att den av Kungl. Maj:t beräknade maximalkvantiteten överskrides och vidgad avsättning därigenom beredes tillverkarna.

Fördelen härav synes oss vara så betydande, att vi måste bestämt avstycka Kungl. Maj:ts förslag att överlämna partihandeln med skattefri sprit till A.-B. Vin- & Spritcentralen. Vi få istället yrka, att riksdagen ville besluta, att denna partihandel överlämnas till ett statskontrollerat oktrobolag, i vilket samtliga tillverkare av skattefri sprit äga del, och få vi därvid erinra om, att såväl kontrollstyrelsen som kommerskollegium gjort enahanda yrkande.

Slutligen få vi även påkalla riksdagens uppmärksamhet på Kungl. Maj:ts förslag, att tillverkare av skattefri sprit ej skola äga erhålla någon företagarevinst å sin tillverkning. Propositionen uttalar härom, att priset å teknisk sprit, därest Spritcentralen och tillverkaren härom ej kunna träffa frivilligt avtal, skall fastställas av en statlig nämnd. Denna skall avpassa priset så, att det kommer att inkludera tillverkningskostnad samt ränta och amortering å fabriksanläggningen. I sammanhang därmed säges, att i priset ej skall ingå »handelsvinst», varmed, då fråga är om tillverkare och icke om partihandlare, väl torde avses företagarevinst.

Detta förslag kan knappast sägas vara välgrundat. Inom sulfitspritindustrien och väl även i jäst- och melassbrännerierna äro nedlagda mycket betydande kapital. Det synes vara orimligt att kräva, att dessa industrier skola arbeta utan den riskpremie, som företagarevinsten utgör. Förlustrisken är förvisso icke ringare i dessa industrier än i andra, även om staten skulle garantera avsättningen.

I sådant hänseende få vi anföra:

Prisbestämningen av partihandelspriset lärer, vare sig detta fastställs genom frivilligt avtal eller av den statliga prisenämnden, ej komma att verkställas mer än en gång årligen. Under mellanperioden kunna produktionskostnaderna väsentligt ändras. Priserna å bränsle och kemikalier kunna stiga. Strider på arbetsmarknaden kunna orsaka driftsstörningar och därmed förenade förluster. Otänkbart är ej heller, att arbetslönerna kunna stiga mellan två prisberäkningar. Härtill kommer en helt annan grupp av kostnader, vilka ej inkluderas i självkostnads-kalkylen för en normalfabrik, men vilka en utvecklingsduglig industri ej kan bortse ifrån. Vi syfta på laboratorie- och experimentkostnader för vinnande av förbättrade framställningsmetoder. Ytterligare en annan kostnadsgrupp, ej ingående i normala priskalkylen, är oförutsedda utgifter för lagring vid temporärt minskad avsättning m. m. Enligt Kungl. Maj:ts förslag finnes icke någon marginal för mötande av dylik kostnadsökning.

Det belopp av 1 öre pr normalliter, som av de sakkunnige föreslagits skola beräknas såsom skälig företagarevinst, synes oss ingalunda för högt för mötande av dylika eller andra risker, som ofrånkomligt följa rörelsen. Vi få därför föreslå, att riksdagen ville besluta, att i den beräkning av priset å skattefri sprit, som skall, därest frivilligt avtal ej kan träffas, göras av den särskilda prisnämnden, en företagarevinst av 1 öre pr normalliter skall ingå.

Under hänvisning till vad här i det föregående anförts få vi hemställa, att riksdagen ville besluta,

att totala kvantiteten sulfitsprit, som beredes tryggad avsättning, höjes från föreslagna 40 milj. normalliter till den högre kvantitet, som utgör de nuvarande fabrikernas verkliga kapacitet, eller c:a 50 milj. normalliter,

att partihandeln med skattefri sprit icke överlämnas åt Vin- & Spritcentralen utan uppdrages åt ett för ändamålet konstituerat oktrojbolag, vari staten har medbestämmanderätt och samtliga tillverkare av skattefri sprit äga representanter, samt

att sådana direktiv utfärdas rörande prissättningen av den skattefria spriten, att priset kommer att inkludera ej blott ränta och amortering utan även skälig företagarevinst.

Stockholm den 5 april 1934.

Nils V. Sandström.

N. E. Nilsson.

Nils Holmström.

Per Rudén.

P. S. Hedlund.

Ernst Aronson.

Edvard Lithander.